

جېرمانىيى عايسر
جۇڭگو قازاق ايتىس اقىندارى

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

20

جىرمانىشى عاسىر جۇڭگو قازاق ايتىس اقىندارى

جەكەن قاۋىت ۇلى
جازىپ قۇراستىرۋىشلار : بىدىرس ۴ ادىلحانوۋ
نۇرلان جارىلقاسىن

江苏工业学院图书馆
藏书章

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

图书在版编目(CIP)数据

二十世纪中国哈萨克阿依特斯阿肯：哈萨克文/节肯·
哈吾提编著：—乌鲁木齐：新疆人民出版社，2009.12
ISBN 978-7-228-13010-8

I. 二… II. 节… III. 哈萨克族—民歌—中国—现代—
选集—哈萨克语(中国少数民族语言) IV. J642.213.6

中国版本图书馆CIP数据核字(2009)第223587号

责任编辑：阿 山
责任校对：麦 克 汗
封面设计：夏 提 克

二十世纪中国哈萨克阿依特斯阿肯 (哈萨克文)

节肯等编著

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码：830001)

新疆新华书店发行

新疆金版印务有限公司印刷

880×1230毫米 16开本 14.25印张

2009年12月第1版 2009年12月第1次印刷

印数：1—2000

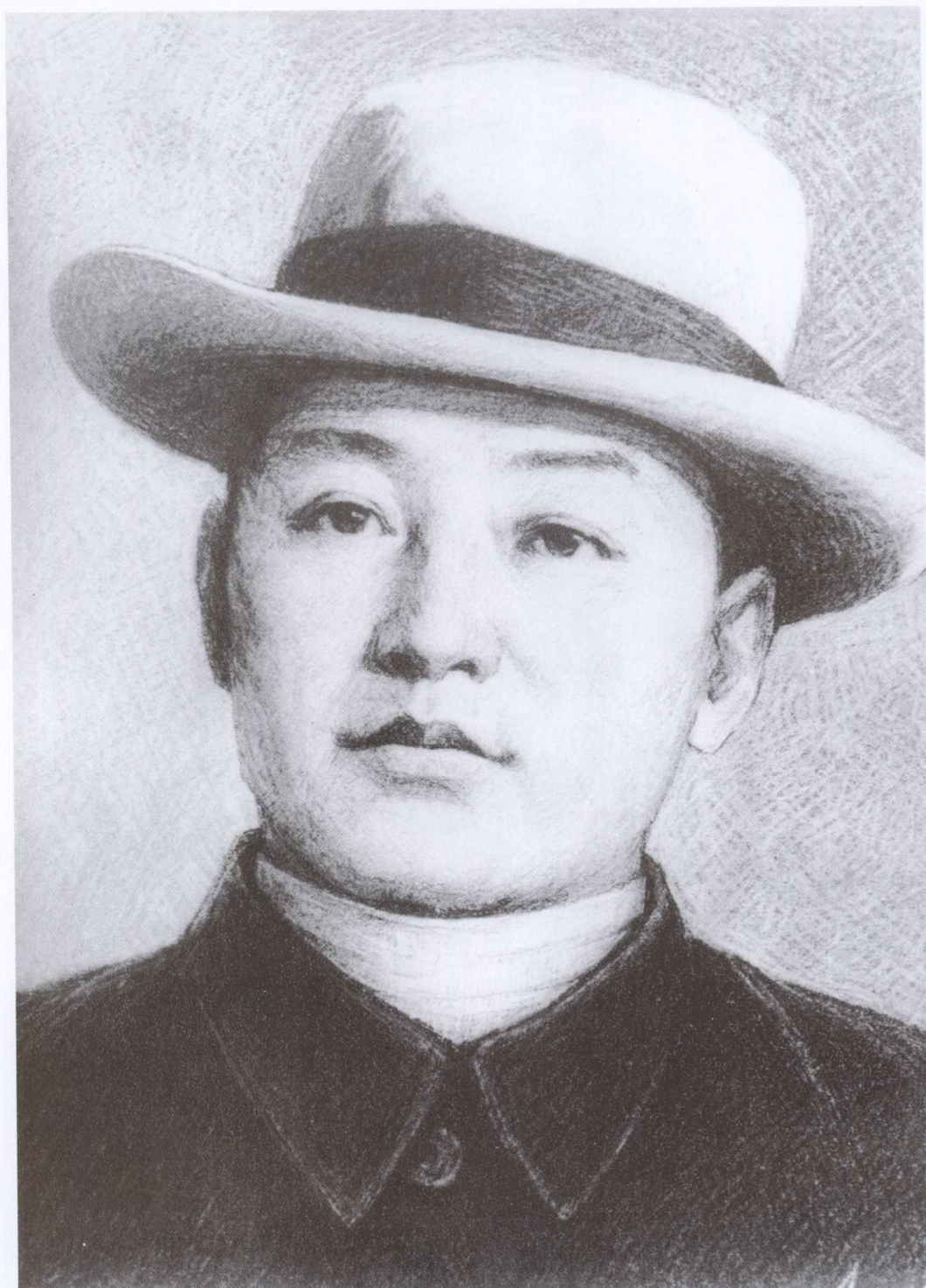
ISBN 978—7—228—13010—8 定价：40.00元

اسەت نایمانبای ۇلى (1867-1923)

سماعۇل قالى ۇلى (1900-1979)

تاڭجارق جولدى ۇلى (1903-1947)

كاسمبای قۇسایین ۇلى (1910-1991)

بۇيىمى جاقىپى قىزى

بەردىقان اباي ۇلى (1940-1990)

قۇرمانبەك زەيتىنغازى ۇلى

جامالقان قاراباتىر قىزى

الغى سوز

مادەنىيەت — ادامزاتنىڭ وركەنىيەت تۈنىدىسى. ول نە بىر تارىخى داۋىرلەردىڭ رۋىنى جىناقىتلانغان. ادام بالاسىنىڭ ارمان — ويلارنى، ۋىمىتى مەن تىلەگىن بەينەلەيتىن، سان عاسىردىڭ لەگىنەن وتكەن رۋحانى بايلىق. جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىياسىنىڭ دۇرىس باسشىلىغىندا ۇزاق تارىخى بار، كوپ ۇلتتى مادەنىيەتمىز ۇرتىس دامىپ، كەمەلدەنىپ، بايىپ كەلە جاتقانى كوپكە ايان. رەفورما جاساپ، ەسىك اشقان 30 نەشە جىلدىن بەرى بۇل جاقتىلى قىزمەتتىڭ تەبىنى، ۋىتى دە ارتا تۇسىسە، مەملەكەتتىك كەڭەستىڭ بەيزاتتىق مادەنى مۇرالاردى قورعاۋ كەشەندەرىن جولعا قويۋى — ار دارەجەلى پارتىيا مەن ۇكىمەت ورىندارىنىڭ مادەنىيەت قىزمەتىن قولداۋ سىتەرىنە تىلى بىر تىڭ سەرىپىن الا كەلۋەن بىرگە، مادەنىيەت قىزمەتىن، وتە — موتە بەيزاتتىق مادەنى مۇرالاردى قورعاۋ قىزمەتىن جاڭا ساتىغا كوتەردى. مىنە، وسىنداي اىزال ساياسات، تىمىدى مۇمكىندىكتەر تۇسىندا، اۋتونومىيالى رايوندىق پارتكوم مەن خالىق ۇكىمەتىنىڭ قولداپ — قۇتتاۋى جانە مان بەرۋىندە شىنجياڭدىلى از ۇلتتاردىڭ بەيزاتتىق مادەنى مۇرالاردى قورعاۋ قىزمەتىندە قوماقتى تابىستار قولعا كەلتىرىلدى. وسى ناتىجەلەر قاتارىندا 2006 — جىلى مادەنىيەت مىنىستىرلىگى جاريالاعان تۇڭغىش توپتىلى قورعالاتىن ادامزاتنىڭ اۋىزەكى جانە بەيزاتتىق مادەنى مۇرالار تىزىمىدىگىنە قازاقتىڭ ايتىس ونەرىنىڭ كىرگەندىگىن ايتۋعا بولادى.

قازاق مادەنىيەتى — جۇڭخۇا مادەنىيەتى الپى قازىناسىنداى التىن قورلاردىڭ بىرى. سان عاسىر بويى سايىن دالادا تىرشىلىك ەتكەن قازاق ۇلتىندا دا سانسىز مادەنى مۇرالار بولدى. ولار ۋىزىنىڭ تۇرمىس تىرشىلىگىنەن تۇعان وسىنداي خالىقتىق رۋحانى وركەنىيەت جەتسىكتەرىن عاسىرلار بويى دامىتىپ، وركەندەتىپ، سارى مايداي ساقتاپ، ۇرپاقتان ۇرپاققا ۇلاستىرىپ كەلگەنى انىق. وسىنداي مۇراعاتتىق جالعاستىق بۇل كۈندە ونى قورعاۋ مەن دامىتىپ — وركەندەتۋدىڭ، زەرتتەۋ مەن كەمەلدەندىرىپ بايىتۋدىڭ دىيالەكتىكالىق قاتىناسىن دۇرىس تانىۋدىڭ كوكەي تەستى ماسەلەلەرىن العا تارتىپ، جۇڭخۇا ۇلتتارىنىڭ كوپ ۋىزىلى، باي مازمۇندى مادەنىيەتنىڭ بايىندى دامۋىنا داڭغىل جول اشتى. قازاقتىڭ بەيزاتتىق مادەنى مۇرالارى تەلەگىي — تەڭىز قازىنا. قازىر بۇل جاقتا بىز سىتەۋدى كۈتىپ تۇرعان جۇمىستار اسا مول. خالىقتىڭ ارمان — تىلەگى مەن ۋىمىتى دە زور. وسىعان وراي جۇنىق جىلداردان بەرى ۇلتتىق مادەنىيەتتىڭ اسىل جاۋهارلارىن جاپپاي زەرتتەۋ بەتالىسى باستالدى. ونىڭ شىندە باي مازمۇندى، جالپىلاسۋ اۋمىلى كەڭ، خالىقىمىز قۇنىغا تىڭداپ، قىزىعا قاتىسىپ كەلگەن مايەكتى مادەنىيەت اسىلدارىمىزدىڭ بىرى بولعان قازاق ايتىسى زەرتتەلۋ تۋىنىنە اينالىپ وتىر.

ايتىس — عاسىرلار بويى خالىقىمىزدىڭ تۇرمىس — تىرشىلىگى، سالت — سانا، ادەت — عۇرپىنا بايلانىستى تۇىپ، خالىق ومىرىمەن بىتە قايناسقان. كەلە — كەلە ەل قانىنا ۋىڭىپ، قالىپتى ۋىستۇرعا اينالغان دالا مادەنىيەتىنىڭ ۋىزىمى. قازاق تۇرمىس — تىرشىلىگى مەن ۋىمىز وركەنىيەتتەرىنىڭ جەمىسى. ول تارىخىمىزنىڭ ۇزاقىمىمەن، تارالۋ كولەمىنىڭ

كەڭدىگىمەن، ۋومىر، زامان، قوعام رايىن ويلى ۋسوز، ورامدى تىلمەن، سازدى اۋەن، سارىندى مۇزىكا اسپايتارمەن بەينەلەيتىن قاسيەتمەن ۇلتتىق بويىۋى قاننىق سلحارا تياترى بولپ كەلگەن. «اشقاندا دۇنيە ەسگىن العاش ولەڭ، ولەڭمەن جەر بەسككە كىرەر دەنەڭ» دەپ اباي ايتقانداي، قازاقپەن بىرگە تۇپ، بىرگە جارالىپ، بىرگە ۋومىر كەشىپ كەلە جاتقان قازاق ولەڭىنىڭ ايتىس سىندى وسى ۋبىر مايەكتى دە مانەرلى ۋتۇرى زامانعا ساي كەڭ ۋورسالىپ، مول سەرپىنمەن دامىدى. بۇل كۈندە ول سلحارادان سلحلعا كوتەرىلىپ، وتباسى نەمەسە شاعىن الەۋمەتتىك كولەمدە وتكىزىلۋدەن، ۋار دارەجەلى پارتيا، ۋكىمەت ورىندارىنىڭ تىكەلەي ۋيىمداستىرۋىمەن وتەتىن كولەمدى مەرەكەگە، تۇراقتى جىنالىسقا اينالىپ، اقىنداردىڭ نىزدەنىسى مەن ماشىعنا جاقسى وراي، جاڭا تىنىس الا كەلدى. مازمۇنى بايىپ، كوركەمدىك دەڭگەيى جوعارىلاي ۋنۇستى. ايتىس اقىندارى كوبەيىپ، ولاردىڭ ۋبىلىم دەڭگەيى، ايتىس ساپاسى جوعارىلادى. وسىلايشا ايتىس جۇرت تۇتاس كوڭىل بولەتىن، بەلسەنە قاتىساتىن، زەين قويا زەرتتەيتىن كورنەكتى مادەنيەت نىسانىنا اينالدى.

قازىر پارتيا مەن ۋكىمەتتىڭ ۇلتتىق مادەنيەتتى، بەيزاتتىق مادەني مۇرالاردى قورعاۋ، ونى يگىلىككە جاراتۋ جونىندەگى ساياساتى وتە انىق ۋارى پارمەندى. وسىعان وراي ۋار دارەجەلى قۇرىلىمدار قالىپتاسىپ، اۋداندار مەن ايماق، وبلىس، اۋتونوميالى رايوندا ۇلتتىق مادەنيەتتى دامىتۋ، بەيزاتتىق مادەني مۇرالاردى جىناپ - زەرتتەۋ، قورعاۋ جاعىندا قىرۋار جۇمىستار سىتەلىپ، جاقسى ناتىجەلەر قولعا كەلە باستادى. 2004 - جىلدىن باستاپ بلە پەداگوگىكا شۋەيۋانى كۇيتۇن وقىتۋ رايونىندا ايتىس اقىندارىن تاربيەلەۋ كلاسى اشىلىپ، قازىرگە دەيىن 130 غا جۇىق جاس تالاپكەر اقىندىق ونەرگە باۋلىندى؛ «شىنجياڭ ۇيعۇر اۋتونوميالى رايوندىق قازاق ايتىس زەرتتەۋ قوعامى» 2008 - جىلى بلە پەداگوگىكا شۋەيۋانى كۇيتۇن وقىتۋ رايونىندا قۇرىلسا، اۋتونوميالى رايوندىق ادەبيەت - كوركەمونەرشلەر بىرلەستىگىنىڭ حالىق اۋىز ادەبيەت قوعامى قاسىنان «قازاق ايتىس زەرتتەۋ كەڭسەسى» قۇرىلدى؛ قۇرىلعانىنا ون نەشە جىل بولعان شىنجياڭ قازاق مادەنيەت عىلمى قوعامى دا جاقىندا كەزەك اۋىستىرىپ، وسى جاعىندا ۋوز قىزمەت نىسانالارىن العا قويىپ وتىر. بلە قازاق اۋتونوميالى وبلىسى مەن تارباغاتاي، التاي اймаقتارىندا دا قاتىستى قۇرىلىمدار بارلىققا كەلدى. مىنە، وسىندا ۋيىمدىق قۇرىلىمداردىڭ قالىپتاسۋى قازاق مادەنيەتىن، اسىرەسە، ايتىس ونەرىن زەرتتەۋدە كەلەلى جۇمىستاردىڭ سىتەلۋىنە مۇمكىندىكتەر جاراتتى. ايتالىق، تارباغاتاي ايماعى «ايتىس بۇگىن مەرەكەسى حالىقتىڭ» اتتى كىتاپتى قازاق جانە حانزۇ تىلىندە باسپادان شىعارسا، اۋتونوميالى رايوندىق مادەنيەت مەڭگەرمەسى جاعىنان قۇراستىرىلعان «قازاق ايتىسى جونىندەگى عىلمى ماقالالار جىناعى» حانزۇ جانە اعلىشىن تىلدەرىنە اۋدارىلىپ باسپالعا ۋسىنىلىپ وتىر؛ بلە قازاق اۋتونوميالى وبلىسى قۇراستىرعان «جىبەك جولنىداى مەرۋەرت - قازاق ايتىسى» اتتى كىتاپ، اۋتونوميالى رايوندىق ادەبيەت - كوركەمونەرشلەر بىرلەستىگى قۇراستىرعان «قازاق ايتىسىنىڭ» 1 - كىتابى حانزۇ تىلىندە باسلىم كوردى. بلە پەداگوگىكا شۋەيۋانىنىڭ «قازاق ايتىس تارىخى» اتتى عىلمى تاپسىرماسى مەملەكەتتىڭ 60 جىلدىق مەرەيى تويىنا ارنالغان سۇبەلى كىتاپتار قاتارىنان ورنى الدى؛ ولار جانە 300 گە تارتا ايتىس اقىنىنىڭ ۋومىر بايانىن، ايتىستارنى جىناپ، رەتتەپ، ولاردىڭ جاسامپازدىق ارحىۋتەرىن تۇرعىزىپ، وسىدان سۇرىپتالغان

200 گە تارتا ايتىس اقنىنىڭ ۋومىر بايانى قامتىلغان قولىڭىزداعى «20 - عاسىر جۇڭگو قازاق ايتىس اقىندارى» اتتى كىتاپتى باسپادان شىعارىپ وتىر، ت. ب. وسى ەڭبەكتەردىڭ قازاق ايتىسىن رەتتەۋدە جانە ونىڭ قورعالاتىن دۇنيە جۇزىلىك بەيزاتتىق مادەني مۇرالار قاتارىنا ەنۋىندە قۇندى ماتەريال بولاتىنى انىق. ايتىسقا قاتىستى مۇنان باسقا دا ۋتۇرلى زەرتتەۋلەر مەن نەزەنىستەر جابال ۋجۇرلىپ جاتىر. وسىنىڭ بارلىعى زەرتتەۋ ىستەرىمىزدىڭ تىڭ بەلەسكە كوتەرىلىپ، جاڭا سەرىپىن تانىتقاندىن كورسەتەدى.

قازاق مادەنيەتىنىڭ ۋتۇرلى سالالارىندا، جۇيەدەن، بەيزاتتىق مادەني مۇرالاردى زەرتتەۋ مەن قورعاۋ جاقىتارىندا جوعارىدايدى ۋبىرقىدىرۋ تابىستى قىزمەتتەر ىستەلىپ، جاقسى ناتىجەلەر قولعا كەلدى. دەسە دە ۋداۋىر تالابى، قالىڭ حالىق بۇقاراسىنىڭ سۇرانىسىنان الشاق جاتقان جاقىتارىمىز از ەمەس. زەرتتەۋ مەن قورعاۋعا ۋتىستى تولىپ جاتقان ۋىز تۇسىپەگەن سونىلار مەن قالعىس قالىپ جاتقان اق تاڭداق تاقىرىپىتار ۋالى مول. بۇلاردىڭ ۋبارى دە بىزدەن ۋاقت جاتقان ۋتىمداپ، نەزەنىستى ۋلعايتىپ، زەرتتەۋدى تەرەڭدەتىپ، قىزمەت تەبىنىن ارتتىرۋدى تالاپ ەتىپ وتىر. مۇنان بىلايى جەردە، ۋلت اياسىندا عانا اينالسىوقىتاماي، مادەنيەتىمىزدى تۇتاس ەلگە، ۋۋەلى كۇللى دۇنيە حالىقتارىنا تانىستىرۋىمىز. وسى ارقىلى ۋۋىس - كۇيىستى تەرەڭدەتىپ، ۋلت مادەنيەتىنىڭ تانىلۋ دارەجەسى مەن ورەسىن ۋۇرتىس جوعارىلاتىپ وتىرۋ - الداعى جەردەگى كەلەلى ماسەلە.

بەيزاتتىق مادەني مۇرا - قوردالى قازىنا. وسى قازىنانى قامبالاپ قومماقتى تابىسقا قول جەتكىزۋدە، ۋكىمەتتىڭ قولداۋى مەن جۇرتتىڭ جۇمىلۋى قۇستىڭ قوس قاناتىندا ەگىز شارۋا. «20 - عاسىر جۇڭگو قازاق ايتىس اقىندارى» ۋيىمنىڭ قولداۋى، مامانداردىڭ قۇلىشىنا نەزەنىسىمەن قولعا كەلگەن تاماشا ەڭبەك جەتىستىكتەرىنىڭ ۋبىرى. مۇنىڭ الداعى زەرتتەۋلەر مەن نەزەنىستەردە قۇندى ماتەريال، ۋلكەن ۋلگى بولارى ۋسوزسىز. ۋبىز مۇنان ايتىس سىنىدى وسى ۋبىر حالىقتىق ونەرىمىزدىڭ وتكەن ۋبىر عاسىرداعى دامۋ، ورەندەۋ بارىسى مەن ەلەۋلى جەتىستىكتەرىن، وسى ۋبىر حالىقتىق ونەردى وزىنەن كەيىنگىلەرگە جالعاپ كەلگەن سان ايتىستا سارالانغان ۋوز تۇسىنىڭ بىيك ايتىس تۇلعالارىن، ولاردىڭ جەتكەن بىيگى مەن ونەگە - ۋلگى بولارلىق جاقىتارىن كورەمىز. بۇل كىتاپتىڭ باسپادان شىعۋى ايتىس ونەرىمىزدىڭ عاسىرلىق تارىحىن ۋعىنۋىمىزدا، ايتىس قوسىنىن كەمەلدەندىرىپ، ايتىس ونەرىن زەرتتەۋ مەن ورەندەتۋدە، مادەنيەتىمىزدى دامىتۋدا بەلسەندى رول اتقاراتىنى ۋسوزسىز. بۇگىنگى جانە بولاشاق ايتىس اقىندارىمىزدىڭ وسى اعا بۇىن ونەريازداردىڭ ارتقىشىلىعى مەن جەتىستىكتەرىن وزدەرىنە ونەگە ەتىپ، تالىقپاي ۋيرەنىپ، ونەر - بىلىمدەرىن ۋدايى جەتىلدىرىپ، ۋداستۇرلى مادەنيەتىمىزدىڭ كورنەكتى ۋبىر سالاسى بولغان قازاق ايتىس ونەرىنىڭ دامۋى مەن كەمەلدەنە بەرۋى ۋۋىش قاجىرلى قۇلىشىنىستار جاساۋىن، ۋار دارەجەلى ۋكىمەت ورىندارى مەن قاتىستى سالالاردىڭ مۇنداي يگى ىستەردى قولداپ - قۇتاتاپ، مادەنيەت - كوركەمونەر ىستەرىمىزدىڭ ۋزدىكىسىز كوركەيىپ - گۇلدەنۋى ۋۋىش تىڭ ۋلەستەر قوسۋىن تىلەيمىن.

تىلەبالدى ابدىرەشىت ۋلى
2010 - جىلى 25 - اقپان

مازمۇنى

12	ا
35	اۋ
43	ب
65	گ
69	ع
70	د
75	ه
81	ج
94	ز
102	ي
104	ك
118	ق
138	ل
139	م
161	ن
175	و
179	پ
181	ر
184	س
195	ت
203	ۋ
205	ۈ
206	ۇ
207	ح
208	ش
215	ى

اسەت نايىمانباي ۇلى (1867 ~ 1923)

اسەت نايىمانباي ۇلى 1867 - جىلى قازىرگى قازاقستاننىڭ قاراعاندى وبلىسى، اقتوعاي اۋدانىندا دۇنيەگە كەلگەن. اسەت بالا كۈنىندە مەدرەسەدەن وقىپ ساۋاتىن اشادى. 14 ~ 15 جاسىندا مەدرەسەدەن شەگىنىپ، ساۋداگەرگە جالداۋ مەن ءومىر جولدىن باستايدى. 1889 ~ 1890 - جىلدارى ابايدى ۇستاز تۇتىپ، ودان اقىندىق، انشىلىك تۋرالى ۇلگى، ونەگە الادى. 1916 - جىلى جۇڭگو قاراستىلىعىنا ءوتىپ تارباعاتايا قونىستانادى. وسىدان ءومىرىنىڭ سوڭىنا دەيىن التاي، تارباعاتاي، بۇراتالا، بلە وڭىرلەرىندە ارالاپ ءجۇرىپ ءان سالىپ، وسى ايماقتارعا تەگىسمەن ونەر تاراتادى. 1923 - جىلى بلەدە ونەر ساپارىندا ءجۇرىپ، قۇلجا اۋدانىنىڭ كوكتامىر جايلاۋىندا

قايتىس بولادى. ونىڭ جالپىنداغان ءورشىل ولەڭ - تولعاۋلارى، اسقاق اندەرى، ونداغان قىسا - داستاندارى قاتارىندا ايتىس ولەڭدەرى دە ەلىمىز قازاقتارىنا كەڭ تارالدى. قازىرگە دەيىن اسەت اقىننىڭ «رىسجانمەن ايتىس»، «باقىتبايمەن ايتىس»، «مالىكەمەن ايتىس»، «ارپىجانمەن ايتىس»، «قىزىر تورەمەن ايتىس»، «سامات تورەمەن ايتىس»، «ەسەنقۇلمەن ايتىس»، «كاربايمەن ايتىس»، «قالىمەن ايتىس»، «قوسىمبايمەن ايتىس»، «كەمپىربايمەن ايتىس»، «كوتبايمەن ايتىس»، «شىلبىمەن ايتىس» قاتارلى ايتىستارى بار. اسەتنىڭ «رىسجانمەن ايتىس»، «تورت اقىنمەن (اقت، ءداۋىت، احمەت، ابدولا) جازباشا ايتىس» قاتارلى ءبىر توپ ايتىستارى ەل شىنە كەڭىنەن تارالغان. اسەت جازبا ولەڭمەن دە مىقتاپ اينالىسىپ، ارتىنا وشپەس مۇرا قالدىرعان اقىن. ونىڭ «اعاش ات - قىزىل تابان»، «فرانسۇز»، «جامساپ»، «نۇعمان - نەلىم»، «سالىقا - سامەن»، «تۇسىپقان»، «شەرىزات»، «ۇش جەتىم قىز»، «مۇڭلى قىز»، «التىن بالاق اق سۇڭقار»، «نۇرلانغان مەن اڭگۈلىم» قاتارلى ءبىر قىدىرۋ داستاندار مەن قىسالار جازۋمەن بىرگە، 70 تەن ارتىق ولەڭ - تولعاۋلار جازعان. اسەت اقىن عانا ەمەس تۇتاس قازاق دالاسىنا تانىس ءانشى، كومپوزىتور بولغان. ونىڭ قازىرگە دەيىن شىرقالىپ كەلە جاتقان «ئىنجۇ - مارجان»، «ماقپال»، «جايدا شۇاق»، «قىسمەت»، «ارداق»، «كوكتاس»، «مۇڭلى قىز»، «كەڭ دۇنيە»، «ءلايلى قىز»، «سىرماق ۇيكەر»، «قوڭىرقاز»، «قارعاش»، «انمەن قوشتاسۋ» قاتارلى وتىزعا تارتا ءانى بار. اقىن مۇرالارىنان «اسەت شىعارمالارى» اتتى ەكى تومدىق جىناعى 2000 - جىلى ماۋسىمدا ۇلتتار باسپاسىنان جارىق كوردى.

سىماعۇل قالى ۇلى (1900 ~ 1979)

وسى زامان ايتىس ونەرىنىڭ نەگىزىن سالۋشىلاردىڭ ءبىرى — سىماعۇل قالى ۇلى. ول 1900 - جىلى سانجى وبلىسىنىڭ ماناس اۋدانىدا كەدەي مالشى وتباسىندا دۇنيەگە كەلگەن. اكەسى قالى تۇرمىسى تاپشى كەدەي بولعانىمەن ەرجۈرەك، بسكە شوگەل ادام بولعان. ال، شەشەسى دە وقىمايادى، بولعانىمەن، حالقتىق قىسا - داستانداردى جاتقا ايتا بىلەتىن كوزقاراقى كىسى بولعان. وسىنداي اتا - انانىڭ ماپەلەۋىندە وسكەن سىماعۇل 14 جاسىنان باستاپ قولىنا دومبىرا الپ، زورلىقشىل باي-ماناپتارعا قارىسى ولەڭ شىعارۋمەن جاسامپازدىق ساپارىنا اتتانادى.

اقىننىڭ ازاتتىقتان بۇرىنقى ءومىر جايلى دەرىكتەرى تولىق ەستەلىككە الىنبايتى. اقسىن 1951 - جىلدىن باستاپ قوعامدىق قىزمەتتەرگە ارالاسىپ، پارتيانىڭ ۇندەۋىنە ءۇن قوسىپ سوتسيالىستىك جاڭا زاماندى جىرلاپ ءوتتى.

سىماعۇل اقسىن 1953 - جىلدىن 1956 - جىلعا دەيىن كوكتوعاي اۋدانىدا اۋىل باستىعى مىندەتىن اتقارادى. 1956 - جىلدىن 1965 - جىلعا دەيىن كوكتوعاي، بۇرشىن، التاي اۋداندارىندا مادەنيەت قىزمەتكەرى بولىپ ىستەيدى. اقسىن ومىرىندە اۋتونوميالى رايوندىق 2، 3، 4، 5 - كەزەكتى حالىق قۇربلتاينىڭ ۋاكىلى، اۋتونوميالى رايوندىق، ىلە قازاق وبلىستىق ساياسي ءماسىلىحات كەڭەسىنىڭ جوراسى قاتارلى مىندەتتەر وتەيدى. جۇڭگو جازۋشىلار قوعامى شىنجياڭ بولىمشە قوعامىنىڭ مۇشەسى بولعان. اقسىن 1979 - جىلى جەلتوقساننىڭ 24 - جۇلدىزى التاي قالاسىنىڭ الاعاق اۋىلىندا دۇنيە سالادى.

اقىن سىماعۇل ازاتتىقتىڭ الدىندا دالاي ايتىسقا قاتىناسقان. سولاردىڭ ءبىرى 1932 - جىلى ءشارىپقانىڭ اۋىلىندا نەشە كۇنگە جالعاسقان «باتەشپەن ايتىسى». اقسىن ازاتتىقتان كەيىن التاي ايماقتىق جانە ىلە قازاق اۋتونوميالى وبلىستىق اقسىن ايتىسىنىڭ باس ايتىسكەرلەرى قاتارىندا ءومىرىنىڭ سوڭىنا دەيىن ايتىس سالناسىنان تۇسپەگەن. ىلە قازاق اۋتونوميالى وبلىستىق 1، 2، 3، 4، 5 - كەزەكتى اقسىن ايتىسىنا قاتىناسقان. اقسىن ومىرىندە 23 مايدان ايتىس جاسالغان.

اقىننىڭ قازىر قولىمىزغا تيگەن «سىماعۇلمەن باتەشتىڭ ايتىسى»، «سىماعۇل مەن كۇمىسجاننىڭ ايتىسى»، «سىماعۇل مەن بۇرىلقانىڭ ايتىسى»، «سىماعۇل مەن ەرعالىدىڭ ايتىسى»، «سىماعۇل مەن ءمۇتالىپنىڭ ايتىسى» قاتارلى ايتىستارىنا قاراعاندا، اقسىن تاپ بەرمەدە تاۋىپ ايتاتىن جۇلىپ - الما تاپقىر بولعان. اقسىننىڭ بۇل قاسىيەتىن «سىماعۇل مەن ءمۇتالىپنىڭ ايتىسىنان» اقسىن كورە الامىز.

